

CRNOGORCI U ALBANIJI

Blagoje Zlatičanin

The most drastic moment for our emigration was the exodus of Montenegrins from Vraka in March 1991, based on an agreement between the Government of Albania and SFR Yugoslavia which was operationally executed by the Government of Montenegro. The Golgotha that the Montenegrin emigrants from Vraka suffered in Montenegro and Kosovo made our emigration in Albania realize that there was no hope for them in their motherland, so that many Montenegrin families who stayed in Albania embraced a new Albanian identity.

Crnogorsko iseljništvo u Albaniji je specifično u odnosu na sva crnogorska iseljništva po svijetu. Naši ljudi u Skadarskoj oblasti su istinski autohtoni na tim prostorima. Mi nastavljamo taj trag iz duboke prošlosti, hiljadugodišnju duhovnu i državnu vertikalnu. Od danas zavisi, od našeg napora, kako da se postavimo prema tim našim Dukljanima, Balšićima i Crnojevićima, koliko ćemo da ih uključimo u društvene tokove Crne Gore.

Jubilej obnove nezavisnosti i hiljadugodišnjeg državnog trajanja opominje nas i obavezuje da danas kao nikad čuvamo i razvijamo sopstveni identitet, da budemo stvaralački i kritički nastrojeni prema svim našim nedostacima, i uvažimo naše vlastite specifičnosti u odnosu na druge.

Naši crnogorski korijeni potiču upravo iz Skadra i Vrake. Naša je obaveza da sve što znamo o našim precima i o našim ljudima koji su živjeli i žive na tom prostoru zabilježimo, jer nove generacije sve manje znaju i o prostoru i o našim ljudima. Toliko smo postali kosmopoliti, da se odričemo svoje kulture i nasljeđa. Odričemo se najznačajnijih imena naše istorije kroz razne vremenske periode, i ustupamo ih drugima.

Crnogorsko iseljništvo u Albaniji je već sto godina izloženo asimilaciji i pritiscima albanskih vlasti, i naši ljudi nemaju ni osnovna prava kao crnogorska manjina. A to je pravo na ime, prezime, pravo na svoju kulturu. Nemaju pravo na korišćenje svojih kulturnih i vjerskih dobara na teritoriji Skadra. Razlog je jednostavan – naša autohtonost. Naše iseljništvo je izloženo asimilaciji. Ta asimilacija je počela 1933. godine, ukidanjem škola na našem jeziku, i promjenom prezimena, da bi se nastavila 1967. godine ukidanjem naše crkve, i konačno dekretom Predsjednika Skupštine Republike Albanije Hadži Lleshi-a iz 1975. – ukidanjem naših imena i prezimena.

Poslije pada komunizma u Albaniji trećina stanovnika grada Skadra je sačuvala svoj crnogorski (naški) jezik i identitet. Ali kratkovidost naših ljudi u vlasti, a prvenstveno pasivan odnos crnogorske elite, ili još gore neblagonakloni stav iskazan prema svemu što dolazi iz Albanije, pa i prema svojim ljudima, učinilo je da naše iseljništvo, za koje je Lovćen bio „oltar sveti“, baci u njedra albanskoj naciji. To je velika tragedija za crnogorske nacionalne interese. Sve što se radi i što se radilo od strane Crne Gore do sada je samo formalno, ali suštinski ništa nije urađeno za naše iseljništvo. Niti jedan od desetine hiljada naših ljudi nije uključen u crnogorske društvene tokove. Most saradnje između Crne Gore sa Albanijom sačinjavaju samo Albanci sa obje strane granice.

Od početka 90-ih godina prošlog vijeka do 2006. je u Skadru postojalo samo jedno crnogorsko-srpsko udruženje Morača

Rozafa, a poslije toga otvaraju se još dva udruženja, Alba Montenegro i Duklja. Nažalost ta tri naša udruženja su razjedinjena.

Najdrastičniji momenat za naše iseljeništvo je bilo potpuno iseljenje Crnogoraca iz Vrake u martu 1991. godine, na osnovu međunarodnog dogovora između Vlade Albanije i SFRJ, dogovora koji je operativno sprovela Vlada Crne Gore. Golgota koju su prošli crnogorski iseljenici iz Vrake u Crnoj Gori i na Kosovu je doprinijela da naše iseljeništvo u Albaniji uvidi realnost, da shvati da za njih nema nade u matičnoj državi. Ovi događaji su doprinijeli da se mnoge crnogorske porodice koje su ostale u Albaniji svih vjera, odu u naručje novog albanskog identiteta.

Golgota koju su prošli moji Crnogorci iz Vrake zahvaljujući vlastima Crne Gore, koja je bila samo udarna pesnica one tihe većine crnogorske elite kao i običnog naroda, zadala je konačan udarac našem iseljeništvu u Albaniji i, mogu reći, skoro ga potpuno asimilirala u albanski nacionalni korpus.

Naši iseljenici u Albaniji tek 2012. godine imali su pravo po prvi put da se izjašnjavaju na, takoreći, slobodnom popisu stanovništva. Ponovo je iskazan pasivan odnos Vlade Crne Gore i Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija, koji nije su pomogli našim iseljenicima da, u saradnji sa albanskim vlastima, riješe sporna pitanja oko slobodnog izjašnjavanja građana Albanije. To je doprinijelo da se primijeni taj famozni diskriminatorni član 20 o etničkoj pripadnosti u kom jasno piše: *Osoba koja se izjasni suprotno izvodu iz matičnih knjiga rođenih biće kažnjena u iznosu od 1000 dolara.* Napominjem da smo mi svi u dokumentaciji napisani kao Albanci. Tražili smo pomoć od ministra Igora Lukšića. Isti birokratski odgovor dobijamo godinama: *Vlada Crne Gore je naložila Crnogorskoj Ambasadi u Tirani da provjeri istinitost tih navoda.* Iste odgovore dobijamo godinama i kada je u pitanju imovina crnogorskih iseljenika iz Vrake. Praktično nijesu uradili ništa da zaštite legitimne interese svojih sunarodnika.

Šta mogu da očekuju naši iseljenici iz Skadra od Crne Gore, kada Crnogorci iz Vrake ni poslije 25 godina nijesu uključeni u crnogorske društvene tokove, kada niti jedan od nas nije zapošljen u državnoj upravi. Za nas ne postoji nikakvo pravo, samo obaveze. Još nijednom nijesmo glasali. Praktično smo građani posljednjeg reda.

Od 2012. poslije demonstracija i traženja državljanstva uz posredstvo Evropske unije, Vlada Crne Gore nevoljno nam dodjeljuje pravo na državljanstvo. Prošle su četiri godine i svega 15% ljudi je dobilo državljanstvo. Posebno je žalosno za našu omladinu koja je bila decenijama u Albaniji prva u obrazovanju i sportu, a isto tako nastavlja i u Crnoj Gori. Ali nažalost oni ne mogu da nastupaju za crnogorsku reprezentaciju. Imamo dva aktuelna svjetska prvaka. Elis Erkočević Đurčević iz Vrake je aktuelni svjetski prvak u rvanju grčko-rimskim stilom do 96 kg, ali nažalost nastupa za Bugarsku. Dejan Zlatičanin je 2009. godine isključen iz reprezentacije Crne Gore, zbog papira (zajedno sa svojim bratom Momčilom i Dejanom Matanovićem) a bio je internacionalni prvak svijeta u profesionalnom boksu. Kasnije, 11. juna 2016, u Njujorku postao je svjetski šampion u lakoj kategoriji pod crnogorskom zastavom u najprestižnijoj verziji WBC. Imamo i Ivanu Šunjević koja je prošle godine dobila srebrnu medalju ekipno na olimpijskim igrama za mlade u Kini. Na desetine naših omladinaca koji su najbolji u mlađim kategorijama prisiljeni su da odustaju od snova jer nemaju podršku Crne Gore.

Posebno mjesto u ovom tekstu zaslužuje Nada Matanović, udata Matić, jer kroz njen život može da se vidi realna slika Crnogoraca iz Vrake i njihova borba za opstanak i vaskrsenje u svojoj domovini Crnoj Gori. Nada je rođena u Vraki, i kao đevojčica od 6 godina došla u Crnu Goru zajedno sa porodicom

i ostalim Crnogorcima iz Vrake 1991. godine. Umjesto da se igra igračkama i uči, po odluci crnogorskih zvaničnika poslata je da se druži sa zatvorenicima punih 21 mjesec. Poslije toga Nadu su premjestili policajci na Kosovo u mjesto Junik, đe ni policija Srbije nije smjela da kroči. Na Kosovu je Nada počela ići u školu, ali je ponovo bila prinuđena da se iseli iz mjesta boravka, sada pod prijetnjom NATO bombi. Autobus kojim je putovala iz Peći ka Crnoj Gori tog proljeća 1999. godine zajedno sa još 40 svojih Vračana zaustavila je vojska SR Jugoslavije na graničnom prelazu Crne Gore i dok su provjeravali putnike bombardovan je autobus. U napadu NATO-a na autobus poginuli su Milenko Ćeklić sa suprugom, a ranjeno je preko 30 Crnogoraca iz Vrake. Nada Matanović u to vrijeme je imala 14 godina i geler je pogodio u kičmu i ostavio je nepokretnom. Vlasti Crne Gore i dan danas ćute o ovom zločinu. Nada je ostala živa ali prikovana za kolica. Prošle su godine liječenja i Nada je snagom svoje volje, izabrala ulogu borca umjesto uloge žrtve. I tako, u kolicima, uspjela je dostići svjetske visine u sportu. Nada Matanović, udata Matić, osvojila je mnoštvo medalja na evropskim i svjetskim prvenstvima. Posljednje dvije medalje, srebrnu i bronzanu, osvojila je na Paraolimpiskim igrama u Rio de Ženeiru 2016. godine za selekciju Srbije u stonom tenisu.

Ponovo naglašavam da mladići i đevojke iz Vrake ne mogu da predstave svoju domovinu Crnu Goru. Ljudi iz Bokserskog saveza Crne Gore su isključili iz reprezentacije jednog od najuspješnijih crnogorskih sportista svih vremena, Dejana Zlatičanina, samo zato što je iz Vrake, a zaboravljaju da je njegova porodica među najstarijima u Podgorici.*

* Tekst je dopunjen podacima koji su prikupljeni u periodu od održavanja Skupštine Matice crnogorske, 28. maja 2016. do objavljivanja teksta u časopisu *Matica*, br. 67, jesen 2016.

Isti princip važi i u obrazovanju. Mnoga naša đeca su prisiljena da napuštaju Crnu Goru, jer za 25 godina nijesu ostvarili pravo na ravnopravan život, jer se njihovo znanje i energija ne vrednuje. Umjesto da doprinesu svojoj domovini, plodove njihovog rada uzimaju druge države.

Ako mi ne njegujemo korijene naše duhovnosti i državnosti, ne poštujemo i uvažavamo svakog našeg iseljenika, prirodno je da vremenom to stablo slabi, i plodovi su sve manji. Dokaz tome je sve manji broj iseljenika u Albaniji.

Godinama unazad uporno ukazujem da naše iseljeničtvo na tlu Albanije nestaje. Sve više sam ubijeđen da su Međunarodnim sporazumom sa Albanijom iz 1934. i 1991, prodati kako naša kulturno-istorijska zaostavština, tako i naši ljudi.